

Chet Til Darslarida O`Rganuvchilarning O`Qib Tushunish Ko`Nikmalarini Rivojlantirish

Ziyodbek Abdullaev

Farg`ona davlat universiteti katta o`qituvchisi

Mubinabonu O`lmasova

Farg`ona davlat universiteti, Lingvistika (nemis tili) 2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada chet tili darslarida o`qib tushunish ko`nikmasi va uning fandagi ilmiy izohi, shuningdek, chet tilda o`qish uchun adabiyotlar/matnlar tanlash va tanlangan material/matnga bog`liq omillar yoritiladi

**KALIT SO`ZLAR:** o`qish, chet tili, kommunikativ, matn, qiziqtirish, tushunish, dunyoqarash.

O`qib tushunish chet til o`rganishning 4 muhim aspektlaridan biri bo`lib, u chet til o`rganishning maqsadi emas, balki eshitib tushunish bilan birga anglash/idrok etish orqali o`zlashtiriladigan ko`nikma hisoblanadi.

Nemis tilshunosi Elers o`qishga “so`zlarni qo`shib ma`no chiqara olish va tushunish jarayoni” (2) deb izoh beradi. Wilms (4) fikricha esa o`quvchilarning ona tillarida o`qib tushunish ko`nikmalari qanchalik rivojlangan bo`lsa, bu narsa chet tilidagi matnlarni o`qib tushunishda ham shunchalik ijobiy ahamiyatga ega bo`ladi yoki aksincha. Yurtimizdagi ayrim ta`lim muassalaridagi chet til darslariga e`tibor qaratadigan bo`lsak, chet til darslarida o`qish til o`rganishning yagona yo`li hisoblanadi va boshqa til ko`nikmalari e`tibordan chetda qoladi, ya`ni chet til darslarida faqat matnlar o`qiladi, tarjima qilinadi. Muhtaram Prezidentimizning 2012 yil 10 dekabrda “**Chet tillarni o`rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to`g`risida**” qarorlarida ham “...chet tillarni o`rganishni tashkil qilishning amaldagi tizimini tahlil etish shuni ko`rsatmoqdaki, ta`lim standartlari, o`quv dasturlari va darsliklar zamon talablariga, xususan, ilg`or axborot va media-texnologiyalardan foydalanish borasidagi talabga to`liq javob bermayapti. Ta`lim, asosan, an`anaviy uslublarda olib borilmoqda.” (1) deb ta`kidlangan. Yuqoridagi kabi holatlar axborot texnologiyalar asri bo`lmish XXI asrda ham davom etayotganligi achinarlidir.

Fanda o`qishning uch funktsiyasi mavjud:

- Ma`lumot olish uchun o`qish
- Psixik-emotional zavq olish uchun/xordiq chiqarish uchun o`qish
- Til o`rganish uchun o`qish

Maktab o`quvchilari va talabalar bilan so`rovnomadan shu ma`lum bo`ldiki, ularning ma`lum qismi nemis tilidagi matnlarni majbur bo`lganliklari uchun yoki talab qilinganda o`qishadilar. Ular chet tildagi matnlarni o`qib tushunishda quyidagi usullardan foydalanadilar: so`zma-so`z o`qib tushunish, matndagi rasmlar

yordamida, matndagi muhim ma'lumot/so'zlarni tagiga chizish yoki matn mavzusi va muhim ma'lumotlar, ikki tilli lug'atlar yordamida o'qib tushunish.

So'nggi yillar davomida mamlakatimiz ta'lim muassalarida ham chet til o'qitishda kommunikativ metodga asoslangan darsliklar asosida dars olib borish keng tus olmoqda. Lekin shu narsani ta'kidlash joizki, til o'rganuvchilar faqat o'quv darsliklarda berilgan matnlarni o'qish bilan cheklanib qolyapdilar, bu esa kerakli bilim olish uchun yetarli emas. Demakki, o'quvchilarimiz, talabalarimiz darsliklarda berilgandan tashqari qo'shimcha matnlar ustida mustaqil ishlashlari orqali ularning o'qib tushunish ko'nikmalari rivojlanadi, chet til bilan birga o'sha tilda gaplashadigan xalqning madaniyati bilan yaqindan tanishadilar, mustaqil fiklash, dunyoqarashlarni kengaytirish imkoniga ega bo'ladilar. Buni amalga oshirish uchun chet til darslarida biz pedagoglar o'z o'quvchilarimizga chet tildagi matnlar bilan ishlashni o'rgatmog'imiz zarur, deb o'ylayman. Shu bilan birga o'quvchilarimizni o'rganayotgan tillarida qo'shimcha matnlarni, adabiyotlarni o'qishlariga qiziqтира olishimiz ham chet til o'qitishning muhim omillaridan biri, deb hisoblayman. Uyda mustaqil tarzda chet tilda qo'shimcha adabiyotlarni qismlarga/boblarga bo'lib o'qish va darsda ular ustida ham ishlari ham samarali hisoblanadi.

Chet tilda o'qish uchun adabiyotlar/matnlar tanlash

Chet tilda o'qish uchun juda ko'plab materiallar, adabiyotlar mavjud. Ularni tanlab olish ham muhim ahamiyatga ega. O'qish uchun material tanlashda o'rganuvchiga va tanlanayotgan matnga bog'liq bo'lgan omillarga e'tibor berish zarur.

O'rganuvchiga bog'liq bo'lgan omillar

Matn tanlanayotganda o'rganuvchining **bilim darajasi, dunyoqarashi, yoshi** inobotga olinishi kerak. Shuningdek, biz pedagoglar **o'quvchilarimiz qiziqishlari doirasida matnlar** tanlay olsak, bu ularga yangi informatsiyalar bera olsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu bilan o'quvchilarimiz dunyoqarashi, chet tilidagi o'qib tushunish ko'nikmalari rivojlanadi.

Tanlangan material/matnga bog'liq omillar

Matnga bog'liq omillar bu - tanlangan materiallarning sifati va uning o'rganuvchi tomonidan tushunilishi. Tanlangan material murakkab bo'lishi emas, balki o'quvchini qiziqтира olishi kerak.

Bugungi kunda chet til darslarida matnlar ustida ishlash holati qanday? O'qituvchi matnni tarqatadi, o'quvchilar birin-ketin o'qishadi, yoki o'qituvchi o'zi ovoz chiqarib o'qib beradi, notanish so'zlarni o'qituvchi aytib beradi va x.k. Chet til darslarda matnlar ustida bu tartibda ishlash o'quvchini o'qishga qiziqтира olmaydi va shu bilan birga ularning kelgusida yana chet tilda matn o'qishlariga bo'lgan istaklarini so'ndirishi mumkin. Bu kabi salbiy holatlar oldini olish uchun biz pedagoglar o'quvchilarimizga matn o'qishning ular uchun mos va maqbul bo'lgan yo'llarini/strategiyalarini dars jarayonida o'rgatib borishimiz kerak. Bu orqali o'quvchilar matnni oson tushunib olish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Chet Tillarni O'rganish Tizimini Yanada Takomillashtirish Chora-Tadbirlari To'G'Risida" Prezident Qarori 2012 Yil 10 Dekabr
2. Ehlers Swantje. Lesen Als Verstehen. Kassel: Langenscheidts. 1992.,S.4.
3. Haeussermann, Ulrich/Piepho, Hans –Eberhard. Aufgabenhandbuch. Deutsch Als Fremdsprache. Abriss Einer Aufgaben- Und Uebungstypologie. Muenchen: Iudicium. 1996.
4. Wilms, Heinz. Deutsch Als Zweitsprache-Grenzen Des Sprachunterrichts In: Deutsch Lernen 9. (4) (1984), S.21.

201	ISSN 2690-9626 (online), Published by "Global Research Network LLC" under Volume: 3 Issue: 10 in Oct-2022 https://grnjournals.us/index.php/AJSHR
	Copyright (c) 2022 Author (s). This is an open-access article distributed under the terms of Creative Commons Attribution License (CC BY).To view a copy of this license, visit https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

5. Ziyodbek M. Abdullaev. (2022). The Name As An Indicator Of Cultural And Social Development. *Oriental Journal Of Philology*, 2(02), 15–19. <https://doi.org/10.37547/Supsci-Ojp-02-02-03>
6. Abdullaev, Ziyodbek (2021) *Usbekische Personennamen -Etymologie, Grammatik, Pragmatik*. Phd, Universität Regensburg, https://epub.uni-regensburg.de/51175/1/Diss_Ziyodbek_Abdullaev_Final_09_12_2021.pdf
7. Abdullaev Ziyodbek (2017). Personennamen Im Deutschen Und Usbekischen: Eine Kontrastive Untersuchung. *Ўзбекистонда Хорижий Тиллар Илмий Методик Электрон Журнал* 1, https://journal.fledu.uz/wp-content/uploads/sites/3/2019/04/Jurnal_2017-1ziyodbek-Abdullaev.pdf
8. Abdullaev Ziyodbek Mansurovich (2022). Personal Names Of Turkic Or Uzbek Origin. *International Journal Of Culture And Modernity*, Volume 18, 12-18., <https://ijcm.academicjournal.io/index.php/ijcm/article/view/391>
9. Abdullaev Ziyodbek Mansurovich (2022). Personal Names Of Mongolian Origin. *Pedagogs Jurnali*, 12(1), 62–65. Retrieved From <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/1460>
10. Iskandarova, S., & Abdullayev, Z. (2018). Formation Of Personal Names In Languages Of Different Systems. *Scientific Journal Of The Fergana State University*, 1(1), 58-60.
11. Ziyodbek, Abdullaev (2022). O‘zbek Va Ingliz Tillarida Jinsning Ifodalanishi. *Editorial Board*, 613. (<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/41278/1/Modern-Problems-In-Science.pdf#page=614>)
12. Алимжорова, М. (2022). Таълимнинг Глобаллашуви Шароитида Талабаларда Маданиятлараро Мулоқот Компетентлигини Ривожлантириш Зарурати. *Science And Innovation*, 1(B3), 254-263.
13. Алимжорова, М. (2022). Глобаллашувнинг Маданиятлараро Мулоқотга Таъсири Ва Уни Тадқиқ Этишнинг Илмий Педагогик Асослари. *Integration Of Science, Education And Practice. Scientific-Methodical Journal*, 3(3), 323-328.